O‘ZBEKISTONNING IQTISODIY SHAROITIDA DUKKAKLI MAHSULOTLARNI YETISHTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO‘LLAB-QUVVATLASH YO‘NALISHLARI

Qudratov Alisher Alijanovich
Guliston davlat universiteti v.b. dotsent
https://doi.org/10.5281/zenodo.18859239

Annotasiya. *O‘zbekistonning iqtisodiy sharoitida dukkakli mahsulotlarni yetishtirishni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash, aholi bandligini ta‘minlash va eksport salohiyatini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Mamlakatda agrar islohotlar doirasida O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi hamda tegishli idoralar tomonidan fermer va dehqon xo‘jaliklariga imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va grantlar ajratish amaliyoti kengaytirilmoqda. Shuningdek, zamonaviy sug‘orish texnologiyalari, resurs tejamkor usullar va yuqori hosilli navlarni joriy etishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Ilmiy-tadqiqot ishlarini qo‘llab-quvvatlash orqali dukkakli ekinlarning hosildorligini oshirish va iqlim o‘zgarishiga moslashuvchan navlarni yaratish maqsad qilingan. Mahsulotni qayta ishlash, saqlash va eksport qilish infratuzilmasini rivojlantirish ham davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu chora-tadbirlar ichki bozorni barqaror ta‘minlash, qishloq joylarda daromad manbalarini kengaytirish va milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *Agrar islohotlar, imtiyozli kreditlar, subsidiya va grantlar, oziq-ovqat xavfsizligi, eksport salohiyati, suv tejamkor texnologiyalar, ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalar, qayta ishlash infratuzilmasi.*

Abstract. *In the economic conditions of Uzbekistan, state support for the cultivation of leguminous crops plays an important role in strengthening food security, ensuring employment, and increasing export potential. Within the framework of agrarian reforms, O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi and relevant authorities are expanding the practice of providing concessional loans, subsidies, and grants to farmers and dehkan households. Special attention is also paid to the introduction of modern irrigation technologies, resource-saving methods, and high-yield crop varieties. Support for research activities is aimed at increasing the productivity of leguminous crops and developing varieties adapted to climate change. The development of infrastructure for processing, storage, and export of agricultural products is another key priority of state policy. These measures contribute to the stable supply of the domestic market, expansion of income sources in rural areas, and enhancement of the competitiveness of the national economy.*

Key words*: agrarian reforms, preferential loans, subsidies and grants, food security, export potential, water-saving technologies, research and innovation, processing infrastructure.*

Аннотация. *В экономических условиях Узбекистана государственная поддержка выращивания зернобобовых культур играет важную роль в укреплении продовольственной безопасности, обеспечении занятости населения и повышении экспортного потенциала. В рамках аграрных реформ O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi и соответствующие ведомства расширяют практику предоставления фермерам и дехканским хозяйствам льготных кредитов, субсидий и грантов.*

Кроме того, особое внимание уделяется внедрению современных оросительных технологий, ресурсосберегающих методов и высокоурожайных сортов. Поддержка научно-исследовательских работ направлена на повышение урожайности зернобобовых культур и создание сортов, адаптированных к изменениям климата. Развитие инфраструктуры переработки, хранения и экспорта продукции также является одним из приоритетных направлений государственной политики.

Эти меры способствуют стабильному обеспечению внутреннего рынка, расширению источников доходов в сельской местности и повышению конкурентоспособности национальной экономики.

***Ключевые слова**: аграрные реформы, льготные кредиты, субсидии и гранты, продовольственная безопасность, экспортный потенциал, водосберегающие и инновации, перерабатывающия инфраструктура.*

Kirish (Introduction) Donli dukkaklilar bozorini davlat tomonidan tartibga solishning asosiy moslashuv yo‘nalishlariga quyidagilar kiradi: ishlab chiqarish va sotish jarayonlarini tartibga solish; bozor infratuzilmasini shakllantirish va samarali rivojlantirish.

Bizning fikrimizcha, dukkakli ekinlar bozorini tartibga solish bo‘yicha zamonaviy davlat siyosati, birinchi navbatda, iste‘molchilarning ehtiyojlariga to‘liq e‘tibor qaratgan holda, yuqori proteinli ekinlar yetishtirishni tarkibiy qayta qurish, barqarorlashtirish va ko‘paytirishga, mahsulotlarning tovarlilik darajasini oshirishga va mahsulotlar ishlab chiqarishni kafolatlangan shakllantirishga davlat mablag‘lari qaratilgan bo‘lishi kerak.

“Davlat tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish va tartibga solishga alohida e‘tibor qaratish lozim. Kelgusi o‘tish davrida savdoning buzuvchi omillarini kamaytirish uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri (qonunchilik, boshqaruv organlari tizimi va ularning vakolatlari, moddiy boyliklarga davlat egaligi) orqali mahalliy tovar ishlab chiqaruvchilarning iqtisodiy manfaatlarini davlat darajasida ta‘minlash (resurslar va boshqalar) va bilvosita (fiskal, moliyaviy, pul-kredit, soliq siyosati va boshqalar) tartibga solish zarur”.

Donli dukkaklilar bozorining rivojlanishi davlat tomonidan qattiq nazorat qilinishi va birinchi navbatda turli maqsadli dasturlar, iqtisodiy chora-tadbirlar va qonunchilik hujjatlari orqali ta‘sir ko‘rsatilishi zarur.

Mavzuga oid tahlil va natijalar

Dukkakli mahsulotlar bozorini davlat tomonidan moliyaviy mexanizmlar orqali tartibga solish uchun ularni moliyaviy tartibga solish yo‘nalishlarini belgilash maqsadga muvofiqdir (1-rasm).

“Rivojlangan bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarning ilg‘or tajribasini umumlashtirish, dukkaklilar bozorini davlat tomonidan tartibga solish ta‘sirchan byudjet mablag‘lariga, ishlab chiqaruvchilarning o‘zlarini dasturiy maqsadli tadbirlarda ishtirok etishga jalb qilgan holda himoya sanoati mexanizmlarini yaratishga asoslangan bo‘lishi va bir qator tamoyillarni amalga oshirish kerakligini ko‘rsatadi, jumladan:

- g‘alla bozori va uning dukkakli don segmentida xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlarning iste‘molchilar manfaatlari va iqtisodiy erkinligi ustuvorligi;

- loviya ishlab chiqarish, sotish va undan foydalanish muammolarini mintaqaviy darajada ham, undan tashqarida ham hal qilishda kompleks yondashuv;

- tartibga solishning bevosita va bilvosita usullari, markazlashtirilgan va mintaqaviy yondashuvlarning kombinatsiyasi” .

Tartibga solinadigan bozor iqtisodiyotining eng muhim jihati sanoatlashgan mamlakatlarda bozor munosabatlarining rivojlanish tendentsiyalari va qonuniyatlarini chuqur o‘rganishdir. Dukkakli don yetishtirish rivojlangan mamlakatlarda don bozorini davlat tomonidan tartibga solishning xorijiy tajribasini o‘rganish quyidagi asosiy xulosalar chiqarish imkonini beradi:

Dukkakli mahsulotlar bozorini moliyaviy mexanizmlar orqali tartibga solish yo‘nalishlari (1-rasm)

Moliyaviy tadbirlar guruhlari	Dukkakli mahsulotlar bozorini moliyaviy tartibga solish yo‘nalishlari.
Ishlab chiqaruvchining daromadini qo’llab quvvatlash	Dukkakli mahsulotlarni yetishtiruvchilarning daromadlariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri to‘lovlar; har xil turdagi kompensatsiya to‘lovlari; tabiiy ofatlar natijasida yetkazilgan zararlarni qoplash uchun to‘lovlar; ishlab chiqarishni qayta tashkil etish bilan bog‘liq zararlar uchun to‘lovlar.
Mahsulot narhlariga aralashish	Dukkakli don mahsulotlarining ichki narxlarini qo‘llab-quvvatlash; dukkakli ekinlarni olib kirish va eksport qilishda kvotalar va bojlar belgilash.
Ishlab chiqarish vositalarini sotib olish harajatlarini qoplash	O‘g‘itlar, ozuqa va pestitsidlarni sotib olish uchun subsidiyalar va imtiyozli soliqqa tortish; kredit foizlarini to‘lash va mulkni sug‘urtalash to‘lovlari uchun subsidiyalar ajratish.
Bozor infratuzilmasini rivojlantirish	Davlat bozori dasturlarini moliyalashtirish; dukkakli mahsulotlarni saqlash va tashish xarajatlarini subsidiyalash.
Ishlab chiqarish infratuzilmasini subsidyalash	Ishlab chiqarish samaradorligini oshirishni ta’minlaydigan uzoq muddatli tadbirlarni moliyalashtirish; irrigatsiya va melioratsiya tadbirlarini amalga oshirish uchun subsidiyalar ajratish.
Makroiqtisodiy siyosat	Milliy valyutani qo‘llab-quvvatlash; imtiyozli kredit va soliq siyosati; tashqi savdo faoliyatini tartibga solish va boshqalar.

Dukkakli don mahsulotlari bozorini davlat tomonidan tartibga solish strategiyasini ishlab chiqish bozorning salbiy tendentsiyalarini zudlik bilan aniqlash va davlat ta‘sirining tegishli choralarini ishlab chiqish maqsadida uni rivojlantirishning tahliliy va prognozlash usullariga asoslanishi kerak. Bu muammo davlat siyosatini ishlab chiqishda eng muhim usullardan biri bo‘lgan iqtisodiy-matematik modellashtirish yordamida eng samarali hal etiladi. Bu masala bo‘yicha mavjud nazariy va uslubiy yondashuvlarni umumlashtirish dukkakli don mahsulotlari bozorini tartibga solish jarayonini tarkibiy jihatdan bir necha bosqichlarga bo‘lish imkonini beradi (2-rasm).

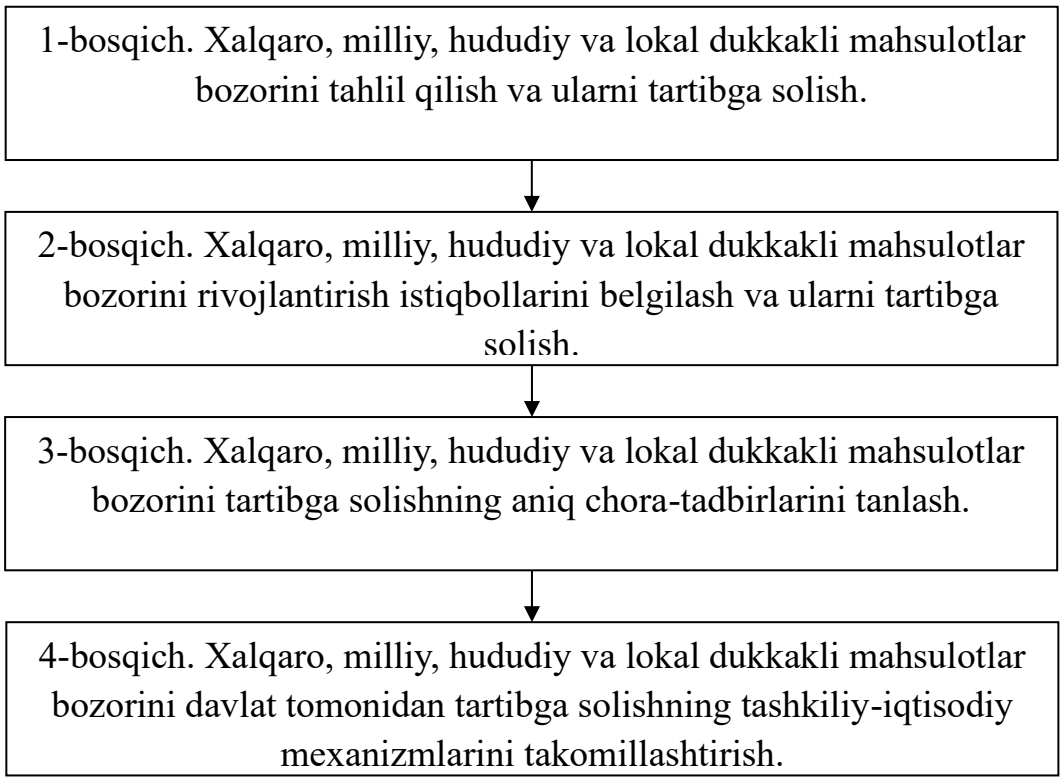

2-rasm. Dukkakli mahsulotlar bozorining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini davlat tomonidan tartibga solish modeli[1]

Bozor rivojlanishini rag‘batlantirishning iqtisodiy chora-tadbirlari quyidagilardan iborat: imtiyozli soliqqa tortish, imtiyozli kreditlash, kompensatsiyalar, subsidiyalar, imtiyozli sug‘urta, kafolatlangan xarid narxlaridan foydalanish, ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish, bozor infratuzilmasini rivojlantirish.

Donli dukkaklilar bozorini ma‘muriy tartibga solish chora-tadbirlariga quyidagilar kiradi: narxlarni monopoliyaga qarshi tartibga solish, mahsulot ishlab chiqarish va sotish kvotalari, dukkakli mahsulotlar sifatini monitoring qilish, tovar ayirboshlash va qayta ishlash sanoatining rentabelligining maksimal darajasini belgilash, jarimalar qo‘llash.

Dukkakli mahsulotlar bozorini davlat tomonidan tartibga solish chora-tadbirlarini amalga oshirilgan tizimlashtirish muayyan ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatda sarflangan mablag‘larning maksimal daromadliligini ta‘minlaydigan uslubiy vositalardan foydalanish imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning iqtisodiy sharoitida dukkakli mahsulotlarni yetishtirishni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash agrar siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash, ichki bozor barqarorligini mustahkamlash va eksport hajmini oshirishga xizmat qiladi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida fermer va dehqon xo‘jaliklariga imtiyozli kreditlar, subsidiyalar hamda moddiy-texnikaviy qo‘llab-quvvatlash choralari kengaytirilmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish, suv tejamkor usullardan samarali foydalanish va ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirish orqali dukkakli ekinlar hosildorligini oshirishga alohida e‘tibor

[1] Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

qaratilmoqda. Qayta ishlash, saqlash va logistika infratuzilmasini takomillashtirish esa qo‘shimcha qiymat zanjirini yaratish imkonini bermoqda.

Umuman olganda, mazkur yo‘nalishdagi davlat qo‘llab-quvvatlovi qishloq joylarda bandlikni oshirish, fermerlar daromadini ko‘paytirish va milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini mustahkamlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Oripov R., Xalilov N. O‘simlikshunoslik. – Toshkent, 2006. – 245-248 b.
2. Pilov A.P. Loviya va mosh. – T.: O‘zbekiston, 1978. – 65 b.
3. Mavlyanova R.F., Sulaymonov B.A., Boltaev B.S., Mansurov X.G., Kenjabaev Sh.M. Mosh etishtirish texnologiyasi: Tavsiyanoma. – Toshkent, 2018.
1. 4.“O‘zbekistonda innovasion texnologiyalar asosida mosh va oddiy fasolni takroriy qilib o‘stirish” bo‘yicha tavsiyalar. – Andijon, 2018. – 28 b.
4. Dospexov B,A, —Metodika polevogo opita, Izd-vo «Kolos» Moskva 1985g
5. Dala tajribalarini o‘tkazish uslublari.Toshkent.2007 y.
6. Mavlanova R.F., Sulaymonov B.A., va boshqalar. Mosh etishtirish texnologiyasi T., 2018 yil
7. Tursunov S. O‘simlikshunoslik. T., “Ijod-press”,2019. 5. Mosh etishtirish texnologiyasi. Tavsiyanoma. Toshkent-2018 6. Oripov R., Xalilov N. O‘simlikshunoslik. – Toshkent.: 2006. –B.245-248
8. Dospexov B.A. Metodika polevogo opita. - M., 1985.
9. Kondratyuk V. Vesennyaya i predposevnaya obrabotka pochvi // Selskoe xozyaystvo Uzbekistana.- T., 1970.